09/01/2024

Ένας «Άγγελος» του Γιαννούλη Χαλεπά στις καλλιτεχνικές μαρτυρίες των Ελλήνων στο Βουκουρέστι

/ Ομογένεια

Η «πρώτη αρτίστα και ιδρύτρια της Κρατικής Όπερας της Ρουμανίας» ήταν η υψίφωνος Μαργαρίτα Μεταξά (1895-1977) και η πρώτη γυναίκα που άσκησε το ιατρικό επάγγελμα στη χώρα και αναγνωρίστηκε διεθνώς για τα επιτεύγματά της, σε μια εποχή που τα κορίτσια μόλις ολοκλήρωναν οκτώ τάξεις στο σχολείο και μόνο όσες προέρχονταν από αστικές οικογένειες πήγαιναν στο γυμνάσιο, ήταν η Μαρία Κουτσαρίδα, όπως μαρτυρούν οι επιγραφές στα ταφικά μνημεία στο κοιμητήριο Μπέλου ή «Κήπο των Ψυχών» στο Βουκουρέστι.

Το κοιμητήριο ανεγέρθηκε το 1855-1858 σε πορτοκαλεώνα, δωρεά του βαρόνου Μπάρμπου Μπέλλου (Barbu Bellu) (1825-1900), βουλευτή και υπουργού στη Ρουμανία. Η οικογένεια Μπέλλου ή Βέλλιου, από τη Βλάστη του νομού Κοζάνης στη Δυτική Μακεδονία, έμποροι και τραπεζίτες στη Βιέννη και στη Βλαχία, ανέπτυξαν σημαντική κοινωφελή δραστηριότητα τόσο προς την Ελλάδα όσο και προς τις χώρες, στις οποίες εγκαταστάθηκαν.

Τα ανεξίτηλα ίχνη του Ελληνισμού που βρέθηκε στη Ρουμανία με το ισχυρό κύμα μετανάστευσης Ελλήνων, σημειώθηκε μετά τη ρωσοτουρκική συνθήκη της Αδριανουπόλεως (1829). Δραστηριοποιήθηκε και άκμασε στο εμπόριο, στις επιστήμες και στις τέχνες και το εντόπισε η Καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης και του Πολιτισμού στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ευαγγελία Ν. Γεωργιτσογιάννη σε έρευνά της στο κοιμητήριο Μπέλου και σε άλλα κοιμητήρια Ρουμανικών πόλεων, όπου υπήρχαν σημαντικές Ελληνικές κοινότητες.

Εντοπίστηκαν 300 μνημεία με ονόματα που φανερώνουν Ελληνική καταγωγή, συμπεριλαμβανομένων των απογόνων παλαιών Φαναριώτικων οικογενειών. Από αυτά, άλλα μνημεία φέρουν επιγραφές μόνο στα Ελληνικά, από το 1829 (μνημείο της οικογένειας Καραπάνου- Τζιοκανέλλη από τα Ιωάννινα) έως το 1970 (μνημείο της οικογένειας Κωστή από τη Ζάκυνθο), ενώ άλλα έχουν επιγραφές και στα Ελληνικά και στα Ρουμανικά ή μόνο στα Ρουμανικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας που διεξήχθη στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος «Ελλήνων Γλυπτών Έργα και Γλυπτά Έργα που αφορούν Έλληνες στη Ρουμανία» τόνισε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ η Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη.

Στο κοιμητήριο Μπέλου, ένα από τα «ανοικτά μουσεία γλυπτικής» στο οποίο έχουν ταφεί ιστορικές προσωπικότητες της Ρουμανίας, ποιητές, συγγραφείς, αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες και πολιτικοί, την οδήγησε, όπως εξήγησε, προγενέστερη μελέτη για τον Παναγιώτη Χαροκόπο του οποίου το όνομα φέρει το Πανεπιστήμιο, στο οποίο διδάσκει.

«Αναζητώντας στοιχεία για τον Παναγιώτη Χαροκόπο, ο οποίος έζησε για 40 χρόνια στη Ρουμανία διαπίστωσα ότι είχαν εργαστεί στη χώρα διάφοροι Έλληνες μαρμαρογλύπτες. Μεταξύ άλλων ο αδελφός του Γιαννούλη Χαλεπά, Νικόλαος Χαλεπάς είχε εργαστήριο και δημιούργησε τα μαρμαρογλυπτικά για την Ελληνική εκκλησία στο Βουκουρέστι.

Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα «Ελλήνων Γλυπτών Έργα και Γλυπτά Έργα που αφορούν Έλληνες στη Ρουμανία» του οποίου υπήρξε επιστημονικά υπεύθυνη – συνεργασία του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου με τη Σχολή Αρχειονομίας του Βουκουρεστίου – έφερε στο φως πολλές πληροφορίες τόσο για τις Ελληνικές κοινότητες και τα επιφανή μέλη τους που έζησαν στη Ρουμανία, όσο και για τους Έλληνες μαρμαρογλύπτες που ίδρυσαν εργαστήρια στη χώρα και και δημιούργησαν έργα για ταφικά μνημεία σε διάφορες πόλεις.

«Τα ταφικά μνημεία που σχετίζονται με την Ελληνική παρουσία στο Βουκουρέστι αποτελούν μια σημαντική όψη της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς Ελλάδας και Ρουμανίας» τόνισε η κ. Γεωργιτσογιάννη.

Η πρώτη υψίφωνος που ερμήνευσε «Τόσκα» με επιλογή του ίδιου του Τζάκομο Πουτσίνι

Στα τέλη του 19ου με αρχές του 20ού αιώνα, εποχή της μεγαλύτερης ακμής του, περίπου 60.000 Έλληνες ζούσαν στη Ρουμανία. Οι Ελληνικές κοινότητες ήταν άριστα οργανωμένες, με εκκλησίες, σχολεία, συλλόγους, βιβλιοθήκες και άλλα ιδρύματα. Η Ελληνική κοινότητα του Βουκουρεστίου υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες μεταξύ των Ελληνικών κοινοτήτων που άνθισαν στη Ρουμανία, σύμφωνα με την κ. Γεωργιτσογιάννη, η οποία μετά τη λήξη του ευρωπαϊκού προγράμματος συνέχισε την έρευνα, χωρίς κάποια χρηματοδότηση, στις περισσότερες μεγάλες πόλεις της χώρας.

Στο κοιμητήριο Μπέλου, όπως αναφέρεται στα πορίσματα της έρευνας που παρουσιάστηκαν από την κ. Γεωργιτσογιάννη σε εισήγησή της σε συνέδριο στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας για τις ελληνο-ρουμανικές σχέσεις, βρίσκεται το ταφικό

μνημείο της Χαρίκλειας Χαρτουλάρη- Νταρκλέ (Hariclea Hartulari- Darclée 1860 – 1939), φημισμένης υψίφωνου στην εποχή της, που έκανε λαμπρή καριέρα στην Ευρώπη. Ήταν η πρώτη που τραγούδησε «Τόσκα» με επιλογή του ίδιου του Τζάκομο Πουτσίνι το 1900 στη Ρώμη και στη Σκάλα του Μιλάνου.

Πρόκειται για την Ελληνικής καταγωγής Χαρίκλεια Χαρικλέους (καλλιτεχνικό: Νταρκλέ) που γεννήθηκε στη Βραϊλα, σύζυγο του επίσης Ελληνικής καταγωγής Γεώργιου Χαρτουλάρη, αξιωματικού του Ρουμανικού στρατού. Στον ίδιο τάφο έχει ενταφιαστεί και ο γιος της Ion Hartulari- Darclée (1886-1969), ένας από τους σημαντικούς συνθέτες οπερέτας στη Ρουμανία.

Το ταφικό μνημείο του γιατρού και ευεργέτη Γεώργιου Κυριαζή (1829- 1893) από τον Κάτω Πλάτανο (Βονόρτα) της ορεινής Ναυπακτίας. Υπήρξε ένας από τους πιο διακεκριμένους γιατρούς της εποχής του στη Ρουμανία, ο οποίος τιμήθηκε για την προσφορά του με το Παράσημο του Ταξιάρχη του Ρουμανικού Στέμματος.

Παντρεύτηκε την Ελένη, ανιψιά του Κωνσταντίνου Ξενοκράτους, πρώην Ιερολοχίτη, πλούσιου έμπορου και ευεργέτη. Με κληροδότημα του Ξενοκράτους ιδρύθηκαν το Νοσοκομείο Ξενοκράτους στο Βουκουρέστι και το Ξενοκράτειο Παρθεναγωγείο στο Μεσολόγγι (σήμερα στεγάζει το Κεντρικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αιτωλοακαρνανίας). Με κληροδότημα του Κυριαζή ιδρύθηκε στο Μεσολόγγι και η Επαγγελματική Σχολή Γεωργίου και Ελένης Κυριαζή, που λειτούργησε από το 1906 μέχρι το 1941 και έμεινε γνωστή ως το «Πολυτεχνείο του Μεσολογγίου».

Το μνημείο είναι μία εντυπωσιακή σύνθεση με την προτομή του Γεωργίου Κυριαζή πάνω σε ψηλή στήλη, υπογραμμίζει η καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης και Πολιτισμού στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μπροστά από τη στήλη στέκεται άγαλμα γυναικείας μορφής με αρχαιοπρεπή ενδύματα και ένα φίδι τυλιγμένο στο δεξί χέρι. Πρόκειται για προσωποποίηση της Υγείας, που τονίζει την

ιατρική ιδιότητα του Κυριαζή. Το επιτύμβιο επίγραμμα στα Ελληνικά αναφέρεται στο επάγγελμα και στην καταγωγή του νεκρού, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως «μύστης σεμνός της τέχνης Ιπποκράτους» και «της Αιτωλίας γόνος».

Στο ίδιο κοιμητήριο υπάρχουν τα ταφικά μνημεία των πολιτικών Ίον Μιτιλινέου (1868-1946), υπουργού εξωτερικών της Ρουμανίας και Μιχαήλ Φερεκύδη (1842-1920), υπουργού Εσωτερικών και Εξωτερικών, των γιατρών Μιχαήλ και Νικόλαου Μανικατίδη, του Ράντου Μανικατίδη, μηχανικού-αεροναυπηγού.

Ο «Καθιστός Αγγελος» του Γιαννούλη Χαλεπά και οι Έλληνες μαρμαρογλύπτες στο Βουκουρέστι

Στο κοιμητήριο εντοπίσθηκαν πολλά έργα Ελλήνων μαρμαρογλυπτών, οι οποίοι κατά μεγάλη πλειοψηφία, προέρχονταν από την Τήνο, το σπουδαιότερο κέντρο παραδοσιακής μαρμαρογλυπτικής στο Αιγαίο. Είχαν ιδρύσει εργαστήρια στις σημαντικότερες πόλεις της Ρουμανίας και εργάζονταν σε οικογενειακή βάση, όπως οι οικογένειες Χαλεπά, Λαμπαδίτη, Κολιού, Μιχελή, Λυρίτη και Λαλούδη. Σημαντικότερο ήταν το εργαστήριο του Ιωάννη Χαλεπά (1834 – 1900), πατέρα του μεγάλου γλύπτη Γιαννούλη Χαλεπά, αναφέρει η κ. Γεωργιτσογιάννη. Από το Βουκουρέστι, όπως σημειώνει, πέρασε το 1876 και ο ίδιος ο Γιαννούλης Χαλεπάς (1851-1938) κατά την επιστροφή του στην Αθήνα από το Μόναχο, όπου σπούδαζε, μετά τη διακοπή της υποτροφίας του. Θεωρείται πιθανόν ότι κατά το διάστημα της παραμονής του στη Ρουμανική πρωτεύουσα εργάστηκε στο οικογενειακό εργαστήριο και φιλοτέχνησε έναν επιτύμβιο άγγελο, καθιστό, που κρατά πυρσό, στο μνημείο της οικογένειας Sterea Ghenovici.

Όλα τα έργα των Ελλήνων μαρμαρογλυπτών έχουν κατασκευαστεί στο Βουκουρέστι, εκτός από δύο που φιλοτεχνήθηκαν στην Αθήνα και στάλθηκαν, κατόπιν παραγγελίας, στη Ρουμανία.

Το ένα είναι έργο των αδελφών Φυτάλη, σύμφωνα με την επιγραφή (ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΦΥΤΑΛΑΙ ΕΠΟΙΟΥΝ/ΑΘΗΝΗΣΙ ΑΩΟΕ ,1875), οι οποίοι είχαν ιδρύσει ένα από τα σημαντικότερα εργαστήρια μαρμαρογλυπτικής στην Αθήνα. Οι κλασικίζουσες ανάγλυφες μορφές του μνημείου απεικονίζουν τα στάδια της ζωής του ανθρώπου και οι επιγραφές στα Ρουμανικά αναφέρονται στη ματαιότητα των εγκοσμίων, τονίζει η κ. Γεωργιτσογιάννη.

Το άλλο, έργο ενός από τους πιο αξιόλογους Έλληνες γλύπτες, του Γεωργίου Μπονάνου (1863 -1940) [Γ. ΜΠΟΝΑΝΟΣ/ΕΠΟΙΕΙ], είναι η προτομή του Ιούλιαν

Βραμπιέσκου (Iulian Vrabiescu) (1891) πάνω σε στήλη που κατασκεύασε ο Νικόλαος Χαλεπάς (1855 – 1932), αδελφός του Γιαννούλη που ζούσε στο Βουκουρέστι και εργαζόταν ως μαρμαρογλύπτης. Ο Νικόλαος Χαλεπάς εργάστηκε επίσης ως υπεργολάβος για την ανέγερση της νεοκλασικής Ελληνικής εκκλησίας του Βουκουρεστίου, που κτίστηκε το 1899 με δωρεά του επιχειρηματία και ευεργέτη Παναγή Χαροκόπου, διευκρινίζει η κ. Γεωργιτσογιάννη στην εισήγησή της «Έλληνες στο Βουκουρέστι (19ος-20ός αιώνας): ιστορικές και καλλιτεχνικές μαρτυρίες από το κοιμητήριο Μπέλλου του Βουκουρεστίου» που παρουσιάστηκε σε διεθνές συνέδριο για τις ελληνο-ρουμανικές σχέσεις από την περίοδο της παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

(Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ)